

No pensis en un espanyol

RAMON MONTON

Recorda-ho: «No pensis en un elefant.» Si mantens el seu llenguatge i el seu marc i et limites a argumentar-hi en contra, perds tu, perquè reforces el seu marc.

GEORGE LAKOFF

Les nostres metàfores creen el contingut de la nostra cultura.

NEIL POSTMAN

Com suggeria Pierre Bourdieu, la força simbòlica de tot discurs dominant neix sobretot de l'aparença d'unanimitat en l'acceptació d'aquest discurs, que circula com a moneda corrent, és acceptat sense vacil·lar, crea un horitzó d'expectatives determinat (el que fa que una cosa sigui possible o no) i s'instal·la en les ments com un fet inevitable en forma de *sentit comú*. Per això és tan important l'aparició de *veus discordants* que, com gotes d'aigua que es filtren per les esclotxes d'una roca, amb el temps acaben trencant la massa monolítica de les situacions opressives i injustes (posant fi a la passivitat dels dominats¹), allò que les veus submises o col·laboracionistes, els profetes del fatalisme i els propagandistes de la resignació anomenen *realitat*. Una de les veus més combatives i brillants que han aparegut darrerament és la del lingüista George Lakoff, conegut sobretot pel seu llibre *No pensis en un elefant*², clarificadora anàlisi de com els mal anomenats «conservadors» nord-americans han aconseguit imposar en trenta anys la seva visió del món reaccionària, fent que les seves metàfores i els seus marcs conceptuals esdevinguessin hegemònics fins al punt de convertir-se en el «terreny de discussió» en què els seus adversaris progressistes juguen, naturalment, amb desavantatge. M'ha semblat oportú i interessant extrapolar les seves reflexions al nostre cas.

El lema del llibre de Lakoff és «No pensis en un elefant» (l'elefant és l'em-

blema del Partit Republicà nord-americà) i la seva idea de base ens fa constatar que, si utilitzem el llenguatge d'un altre (ni que sigui per a argumentar-hi en contra), ens situem en el seu terreny, de manera que l'altre ja ens ha desubicat, ens ha apartat dels nostres valors, categories i conviccions i, per tant, ens ha començat a vèncer, perquè tota paraula es defineix en relació amb el marc conceptual que evoca³:

«Un dels descobriments fonamentals de la ciència cognitiva és el que estableix que la gent pensa en termes de marcs i metàfores, d'estructures conceptuals. [...] Quan els fets no encaixen en els marcs, els marcs es mantenen i els fets s'ignoren»⁴

L'existència d'aquests marcs conceptuals l'hem poguda constatar en l'estúpida tossuderia d'alguns periodistes alemanys preguntant als escriptors catalans per què escriuen en català i no en castellà, llengua que té més parlants⁵ (o en articles plens de bajanades espanyolistes com un que aparegué el 12 d'octubre en el *Berliner Zeitung*⁶, insistint en la «polèmica» sobre els escriptors «catalans en castellà» que no havien anat a Frankfurt), i la podem observar en els trucs retòrics dels participants en debats televisius. El dia 4 de setembre, en el programa de Josep Cuní de TV3, hi havia un (fals) debat sobre la sobirania de Catalunya, i dic que era

fals perquè, com és habitual, va esdevenir un simple espectacle: d'una banda hi havia Hèctor López Bofill (independentista) i Mar Jiménez (periodista de l'*Avui*); de l'altra, l'horrós Porta Perales (espanyolista furibund) i l'omnipresent Puigverd (espanyolista de boca petita —compte amb aquests!). El cas és que, en un moment, una presumpta discussió sobre si Catalunya té dret a la sobirania va transformar-se en una alegre tertúlia de sobretaula sobre venda de rentadores en un món globalitzat, perquè els espanyolistes van introduir un marc general de fronteres molt més difuses que el tema de pertinença i un to frívol (el que *correspon* a una qüestió poc seriosa com la sobirania de Catalunya?), amb la relaxada connivència de l'amfitrió del programa.

Si canviem de paraules, aleshores canviem de marc i, en conseqüència, posem en marxa un canvi social (o un genocidi cultural, que és un canvi social de primera magnitud); en acceptar com una cosa natural i positiva el «bilingüisme» fins i tot en una hipotètica Catalunya independent, perquè els espanyols no ens diguin «essencialistes excloents», o en empassar-nos el gripau de la suposada existència d'una «minoría espanyola» al nostre país, com fa López Bofill⁷ amb una perillosa ingenuïtat, ja ens hem ficat «l'enemic a casa, assegut al menjador», com va escriure el crític musical J.M. Hernández Ripoll⁸. És per això que proposo com a lema «No pensis en un espanyol», i dic als

1. Una bona frase per a definir la relació dominador-dominat seria aquesta: «Tu dóna'm el rellotge, que jo et diré l'hora» (Pierre Bourdieu, *Contrafocs. Reflexions útils per resistir la invasió neoliberal*, Ed. 62, p. 61).

2. *Don't think of an elephant!* (n'hi ha una edició en castellà a Ed. Complotense, 2007).

3. Per això —diu— quan el president Nixon va negar davant els periodistes que ell fos un mentider, tothom va pensar que sí que ho era.

4. George Lakoff, *op. cit.*, p. 110 (la traducció al català és meva).

5. La resposta correcta era preguntar-los per què, com a periodistes alemanys, no escriuen en anglès, llengua que també té més parlants.

6. Citat per Joan F. Mira dins l'*Avui* del 20-10-2007.

7. Hèctor López Bofill, *La independència i la realitat*, Editorial Moll, 2004, pp. 65-66.

8. *Avui*, 26-9-2007.

nostres polítics i intel·lectuals –també als periodistes alemanys que tenen de nosaltres una visió distorsionada per la premsa espanyola–: no pensis en un espanyol, ni en què ens diran, ni en les seves constitucions, ni en les seves corts i els seus tancs (ni et deixis entabanar per presumptes «universalitats»); pensa en un finès, en un polonès, en un hongarès o un txec, membres de nacions reconegudes, que surten en els mapes, que ja no necessiten per a res el rus ni l'alemany, per molts milions de parlants que tinguin aquestes llengües.

En ciència cognitiva, ens recorda Lakoff, hi ha una paraula, *hipocognició*, per a denominar «la carença de les idees que necessites, la manca d'un marc prefixat, relativament simple, que pugui ser evocat per mitjà d'una o dues paraules»⁹. Aquesta mancança d'un marc prefixat necessari (que va ser descoberta en els anys cinquanta del segle passat per l'antropòleg Bob Levy a Tahití, on hi havia molts suïcidis perquè els tahitians no tenien el concepte de *pena*), és el que provoca la situació de perplexitat i desorientació en què han caigut la majoria dels nostres polítics i «opinadors». Tanmateix, el fet que hi hagi qui comença a utilitzar les paraules i les expressions adequades per a parlar de nosaltres i de la nostra situació política (col·laboracionisme, espoli, colonialisme, conflicte entre projectes nacionals incompatibles), vol dir que el marc explicatiu que ens faltava ja es va construir. Hem d'omplir les nostres *llacunes conceptuals* creant marcs i difonent-los, literalment repetint-los fins que s'instal·lin en el nostre cervell, amb una actitud *proactiva*, no merament *reactiva* (de resposta als atacs espanyolistes), la qual cosa exigeix temps per a planificar i recursos per a fer-ho (diners invertits en *think tanks* o laboratoris d'idees).

Una prova de la necessitat d'aquest canvi d'actitud és la presència constant entre nosaltres de marcs forans i manipuladors (com ho és utilitzar paraules com *tolerància* i *convivència* per a la dimissió lingüística dels catalans davant el comportament propi de colonitzadors de certs espanyols). Fixem-nos-hi bé: qui defineix (o, més ben dit, *fabrica*) les qüestions polèmiques? I què és més polèmic, l'absència d'Eduardo

Mendoza a Frankfurt o que un metge, a Catalunya, no entengui la llengua del seu pacient català? Una perspectiva correcta, com la de l'article de Bernat Joan sobre «les malalties generades per la anormalitat nacional»¹⁰, ens permet de copsar les repercussions que pot tenir el fet de parlar o no parlar una llengua, d'integrar-se o no integrar-se en la cultura d'una nació en els índexs de fracàs escolar i les expectatives de curació dels pacients d'un hospital (l'autor esmenta un estudi segons el qual els pacients atesos en català *es curen millor* que els atesos en llengua forastera). ¿És polèmic o no que, després de diverses resolucions estatals per a «facilitar la mobilitat dels estudiants universitaris», només el 54% dels estudiants de medicina a Catalunya siguin catalans?¹¹ ¿És polèmic o no que el funeral pel malaguanyat director de cinema Antoni Ribas fos oficiat en castellà? ¿És polèmic o no que uns joves de Berga fossin obligats a parlar en castellà en un judici perquè els entenguessin els presumptes assassins del seu amic? I, finalment, ¿és polèmic o no que s'hagi convertit en norma canviar la llengua vehicular d'un curs si, entre els alumnes, n'hi ha algun que afirma «no entendre bé» el català? Podem treure profit de les qüestions polèmiques mitjançant una utilització estratègica de les idees, reemmarcant el debat públic perquè es produeixi en el nostre terreny, ja que les qüestions polèmiques fan que l'adversari ideològic entri en contradiccions. Per cert, pocs polítics deu haver-hi amb més contradiccions que els socialistes catalans, que voten per sistema amb el PSOE a les Corts espanyoles, fins i tot contra el que ells mateixos han votat en el Parlament català. Clínicament, aquesta actitud té un nom: doble personalitat o esquizofrènia. I què hem de dir de col·lectius polítics tan nacionalment desorientats com Iniciativa per Catalunya? Per què reconeixen el dret d'autodeterminació, posem per cas, de Timor, Papua o el Kurdistan i, en canvi, obvien el de Catalunya? O un altre exemple: com es pot convidar el recent Premi Nobel de la Pau Al Gore a Catalunya a parlar de canvi climàtic i ecologia i no utilitzar la llengua del país en l'acte? Això és *ecològic*?

Ens cal *una forma positiva* de discurs, més enllà del clàssic «ja n'hi ha prou» (tot i que la indignació implica dignitat i, com deia l'escriptor José Saramago, és un bon indicador de la vigoria moral d'un poble) i l'esgotador resistencialisme que topa una vegada i una altra contra la sorda tàpia espanyola; una forma positiva que superi la fase infantil de la queixa perpètua, faci explícita la impostura dels marcs manipuladors que intenten destruir-nos, que enceti la construcció d'un futur nacional de debò i ens permeti d'articular uns valors alliberadors que conduixin la nostra nació a l'esperança i il·lusió presents i a la llibertat futura. En altres paraules: hem de **passar a l'ofensiva** amb una sèrie de pautes de comportament i de discurs molt clares (segons Lakoff: 1) sigues respectuós; 2) contesta canviant el marc; 3) pensa i parla des dels teus valors; 4) digues el que penses, perquè «tot moviment, per a ser eficaç, ha de dir clarament a què dóna suport, i no sols a què s'oposa»¹², i, així, anar elaborant l'anticipació racional d'un futur desitjable amb «aquest mínim de fe i esperança que cal tenir per a revoltar-se –sobretot col·lectivament– contra el present, fins i tot el més intolerable»¹³. ◆

9. *Op. cit.*, p. 47.

10. Veg. «Llengua i salut», *Llengua Nacional*, núm. 60, p. 5

11. Notícia publicada dins l'*Avui* del 3-10-2007

12. George Lakoff, *op. cit.*, p. 111.

13. Pierre Bourdieu, *op. cit.*, p. 110.